

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В СУЧАСНОМУ ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Чернега Віталій Миколайович

доцент кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
кандидат юридичних наук

Принципи права, за висловом В. Г. Буткевича, «служать тими маяками, які не дозволяють суддям наскочити на «риффи можновладців», не дають їм «звернути зі шляху»; кожен із таких принципів є широким дороговказом від визначеної соціальної цінності до конкретного, нормативного вираження суті справи, яка лежить перед суддею; саме в такий спосіб ідея справедливості, *ідея верховенства права* та ін. втілюються через норму права у правовідносинах конкретної справи [1, с. 51].

Найпершим у системі основних засад господарського судочинства України є *принцип верховенства права*. Вказана засада переважно вивчалася в контексті історії правових учень, теорії права та філософії права (П. М. Рабінович, Д. Г. Севрюков), конституційного (А. В. Портнов, С. В. Шевчук та ін.), цивільного (А. С. Довгерт), сімейного (В. М. Чернега), цивільного процесуального (О. С. Ткачук) права. Тоді як у царині господарського процесуального права *принцип верховенства права* донині не висвітлений в юридичній думці.

У новій редакції Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) він закріплений уперше в п. 1 ч. 3 ст. 2. Тоді як вказана засада була закріплена у ст. 8 Конституції України 1996 р. Однак, лише через 20 років до щойно згаданого акту найвищої юридичної сили було внесено зміни, ухваливши парламентом Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 р., у якому йдеться про те, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується *принципом верховенства права* (ч. 1 ст. 129).

За висновками Конституційного Суду України, *верховенство права* – це панування права в суспільстві. *Верховенство права* вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема, у закони, які за своїм змістом мають бути пронизані, насамперед, ідеями справедливості, свободи, рівності тощо.

Не можемо залишити поза увагою щойно згадане Рішення цього поважного органу від 2 листопада 2004 р. у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання), в

якому також визначається, що «справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню».

Відзначимо, що в чинній редакції ГПК України законодавець чотири рази прямо згадує *верховенство права*. Перше його згадування, як вже констатувалося, міститься наряду з іншими принципами господарського судочинства.

Примітно, що порівняно із теперішньою редакцією ГПК України, в Основному законі нашої держави (ст. 129) *принцип верховенства права* не фігурує в системі основних засад судочинства (не входить до визначених законодавцем загальних засад судочинства).

Наступна вказівка законодавця на згаданий принцип фігурує в самій назві ст. 11 ГПК України, а зтим у ч. 1 цієї ж статті в законі встановлюється, що суд при розгляді справи керується *принципом верховенства права*.

Окрім того, що судові рішення має бути законним (тобто рішення, ухвалене судом згідно із норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права) і обґрунтованим (тобто рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, з наданням оцінки всім аргументам учасників господарської справи), воно за прямою вказівкою законодавця має ґрунтуватися на *засадах верховенства права* (ч. 1 ст. 236 ГПК України), якої не містилося в колишньому господарському процесуальному законодавстві України. Свого часу нинішній Голова Конституційного Суду України С. В. Шевчук справедливо наголошував, що «верховенство права покликане виступати юридичним стандартом ухвалення судового рішення, який засвідчує неупередженість правосуддя та намагання суддів поновити справедливість ухваленим рішенням» [2, с. 122].

Отже, аналіз норм ГПК України дає підстави розглядати *верховенство права*:

- 1) як одну з основних засад господарського судочинства України (п. 1 ч. 3 ст. 2 ГПК України);
- 2) як вимогу до розгляду справи (ч. 1 ст. 11 ГПК України);
- 3) як вимогу до змісту судового рішення (ч. 1 ст. 236 ГПК України).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буткевич В. Г. Еволюція критеріїв реформування Європейського суду з прав людини (здобутки і втрати) / В. Г. Буткевич // Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини : зб. наук. ст. Міжнар. наук.практ. конф. (Одеса, 15 вересня 2012 р.); за ред. д-ра юрид. наук, проф., академіка С. В. Ківалова; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 23–73.
2. Шевчук С. В. Основи конституційної юриспруденції / С. В. Шевчук. – К. : Укр. Центр правничих студій, 2001. – 302 с.